

דף קמד

'שאני אודייני דלנטירותא הוא דעבידא ואפילו קטנים נמי מצו מנטרי לה' — הרשב"א פרש שכל מלאכה שיכולים הפעוטות לעשותה בגופם — נמחלת, שדבר קטן הוא, ואפילו היו הקטנים מוטלים בעריסה ואינם יכולים לעשות כלום — שהרי לא נתנו דבריהם לשיעורים, לחלק בין קטנים לקטנים.

'רב ספרא גברא רבה הוא, לא שביק גירסיה וטרח לאחריני' — 'ונראה לי דעכשיו בזמנינו אין אנו ראויין וחשובים כרב ספרא, ודין צורבא מרבנן שוה לדין אחרים, שאין עוסקין כל כך בתלמוד תורה. וכי האי גוונא כתבו המפרשים ז"ל גבי חתן פטור מקריאת שמע, וכן בענין פטור תפלה בהרבה מקומות' (נמוקי יוסף).

'אשה בנכסי יתומים מאי עבידתה?' — פרש הרשב"א שאלת הגמרא, מדוע השבח לאמצע; מה נפשך, אם אתה מחשיבה כמתעסקת עבור היתומים — הלא כל השבח מגיע להם. ואם משביחה ומתעסקת לעצמה, בדין הוא שבמטלטלין יהא כל השבח לעצמה, שהרי היא כגולן, ודין הגולן שקונה את השבח לעצמו. ואם כן, זה ששינו במשנה 'לאמצע' שמשמע בין במטלטלין בין בקרקעות — אינו ענין לאשה המשביחה נכסי יתומים.

(וזה דלא כדעת ר"ח ורשב"ם שכתבו שאשה המשביחה נכסי יתומים, כל שניזונית מהם — השבח שלהם ולא שלה. ועל כך האריך להשיג 'לולי שאין משיבין את האריות הייתי אומר...'. וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"ד קנב וח"ו תלו).

'שובכא דיוני... עציצא דהרסנא...' — וכל שכן אם אמר בפני עדים שאין בכונתו להקנות. לא אמרו את אלו אלא להקל עליו, שבכך אפילו אמירה אין צריך (ראשונים).

(ע"ב) 'תנא, האי אומנות — לאומנות המלך' — וצריך לומר שטירחתה קלה, שאם לא כן, אמנם קיבל אומנות זו בגללם אך הלא טרח ויש לנכות לו כנגד טירחתו (אילת השחר).

אמרו בירושלמי (מובא ברא"ש. וע' יפה עינים) שהוא הדין לענין הפסד; שאם הפסיד באותה אומנות — ההפסד משל כולם.

[בתוס' הרי"ד פרש המשך המשנה, שחלה מחמת האומנות שנפל אליה, שאם בפשיעה — משל עצמו, ואם באונס — כולם נושאים בריפוי, הגם שאינו דר עמהם, שהרי נפל לאומנות זו מחמת האחים כולם. וע"ע בנתיבות המשפט רפ"ה סק"ד].

'אחד מן האחין שנטל מאתים וזו ללמוד תורה או ללמוד אומנות, יכולין האחין לומר לו: אם אתה אצלנו — יש לך מזונות, אם אין אתה אצלנו — אין לך מזונות' — נקט שני אלו, 'ללמוד תורה או ללמוד אומנות' — לומר אע"פ שהיא מצוה, יכולים לומר 'אם אתה אצלנו...' (נמוקי יוסף).

'לא שנו אלא שחלה בפשיעה, אבל באונס — נתרפא מן האמצע' — דוקא כשאינם רוצים לחלוק, שאין מקפידים זה על זה, אבל אם רוצים לחלוק, אע"פ שכבר חלה — אין חליו מעכב את חלוקתם, וכיון שחולקים שוב אינו מתרפא מן האמצע (נמו"י בשם רמב"ם. וכתב שכן הסכמת האחרונים. וע' לשון הרמב"ם

הל' שלוחין ח, ז. ונראה שצ"ל בדברי הנמו"י 'רמב"ן; וכ"כ הרשב"א). וכל שכן באחים שכבר חלקו. ועוד מבואר בירושלמי שמדובר רק באחים שירשו נכסים והם בתפוסת הבית, ולא בשאר שותפים (ע' בפריי הדינים בראשונים כאן ובשו"ת הרשב"א — המיוחסות, כא).

'נשתלחה לאביו שושבינות, כשהיא חוזרת חוזרת מן האמצע' — והרי זה כשאר הלוואות שנתחייב האב, שאם הניח אחריות נכסים — גובים מן היתומים. ואם לאו, אין היתומים חייבים לפרוע. ואולם מצוה יש על היתומים לפרוע חוב אביהם, כמו שכתב הרשב"ם. [ושאמרה המשנה 'שהשושבינות נגבית בבית דין' — לומר שבעצם יש כאן חוב ולא גמילות חסדים בעלמא. אבל חיוב הירשים להחזיר בפועל (בדליכא קרקעות) אינו אלא מצוה] (אילת השחר).

'כדי יין וכדי שמן אין נגבין בבית דין מפני שהן גמילות חסדים' — יש מפרשים (דלא כרשב"ם) שבדברי מאכל ומשתה, גם אם שולחם ובא לשמוח בשמחתו, אין בזה דין שושבינות, אלא דורות בעלמא הם (רמב"ם — זכיה ז, טו; ר"ן; ריטב"א; רמ"ה. והראב"ד השיג על הרמב"ם, וכנראה דעתו כפרוש רשב"ם. וע"ש מ"מ. ולפירוש רשב"ם קשה מדוע נקט כדי יין, אפילו מעות נמי. 'משמרות כהונה').

'אמר רבי אסי א"ר יוחנן... רבי אסי אמר...' — ברי"ף הגרסא רב אסי אמר, ואינו רבי אסי תלמיד רבי יוחנן דלעיל. (וכבר כתבו התוס' (בחולין יט. ושבת מה:): דרב אסי לחוד, שהיה חברו של רב כהנא, ורבי אסי לחוד שהיה חברו של ר' אמי ותלמיד ר' יוחנן. וראה במש"כ בב"מ כד.). ואפשר שיש להגיה 'ורבי אסי דידיה אמר...'. וברא"ש הגרסא 'ר בא'. ואינו נראה להקדימו לשמואל (ר"ש).

'כאן בסתם כאן במפרש' — 'סתם' היינו שאמר אחד מבניו ילך ולא בירר מי ילך, והלך אחד מהם מעצמו. 'מפרש' — שברר אחד מסוים. וכן כתב בשיטה מקובצת. (משמרות כהונה. וכתב כן גם בשיטת רשב"ם, אלא שהעיר שמש"כ רשב"ם בד"ה ר' אסי — אינו בדקדוק. ויותר נראה שלפרשב"ם גם כשיחיד בן שילך היינו 'סתם', ורק אם פרש שיחזירו לאותו הבן ששלח — השושבינות של אותו הבן).

'מקום שנהגו להחזיר קדושין — מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר — אין מחזירין. ואמר רב יוסף בר אבא אמר מר עוקבא אמר שמואל: לא שנו אלא שמתה היא אבל מת הוא — אין מחזירין' — משמע שכשמת הוא, אפילו נהגו להחזיר — אין מחזירין. ואם תאמר, הלא בכל מקום הולכים אחר המנהג (ע' מסכת סופרים יד, יח)? —

יש מפרשים שאין מדובר כאן במנהג גמור שנהגו על פי טובי העיר וכדומה, אלא מנהג שנהגו העם סתם, ובמנהג שכזה אין אמור הכלל 'מנהג מבטל הלכה'. אלא שצריך עיון בדבר זה בסוגיא דב"מ קד. ומדוחק יש לפרש, שהכוונה לומר שבסתם אין מחזירין גם בשמתה היא, שכך היא שורת הדין, אבל אם נהגו להחזיר — הולכים אחר המנהג, אך רק כשמתה היא, אבל כשהוא מת נתלה המנהג בטעות, שעיקרו של המנהג היה בשמתה היא דוקא, וטעו וניהגו אח"כ אפילו בשמת הוא שלא מעיקר המנהג. או אפשר שכך פירושו: אם נהגו בשמתה היא, אין לך ללמוד ממנו כשמת הוא, להיות המנהג פושט בכל האופנים, שאם כן תלקה מדת הדין (עפ"י רשב"א).

ויש מפרשים, זה שאמרו 'מקום שנהגו להחזיר' היינו בסתמא, שסתם מקום כמו שנהגו להחזיר. ועל כך אמרו שבמת הוא, אין הדין כן (מובא ברשב"א ובר"ן). והרשב"א הקשה על פירוש זה. וע"ע חזו"א אה"ע סב, א ב).

דף קמה

'תנו לי שושביני ואשמח עמו' — ודוקא כשמת החתן, אין השושבין חייב להחזיר ליורשיו, אבל אם מת השושבין, אין יורשיו יכולים לבוא בטענה זו, לומר לא נפרע כיון שאינו יכול לשמוח עם החתן והלא אינו חייב אלא כשישמח עמו — שאין בדין שייפטר מפני שאינו יכול ללכת לשמוח עם חברו. והרי אפילו אם החתן לא הודיעו ולא בא — משלם, כמו שאמרו בסמוך. כן דעת הרמב"ן. אבל כמה ראשונים (ר"י בן מגאש, רמב"ם, ר"ן) חולקים, ולדעתם הרי זה דומה לחזרת כסף קדושין בשמתה היא, שהולכים אחר המנהג [הגם שאינו מנהג ברור ומפורש, כנ"ל]. ואינו דומה לדלהלן שלא הודיעו ולא בא — לפי שעל השושבין מוטל לדעת מתי עושה חברו נישואין, שהרי אין אדם אומר לחבירו נישואין אני עושה ליום פלוני, החזר לי שושבינות, ולכן שם צריך לשלם גם אם לא בא, אבל במת, קרוב הדבר שהוא פטור, ומשום כך תלוי במנהג (ר"ן).

'קדושין לאו לטיבועין ניתנו' — 'נלענ"ד דהיינו טעמא דאין גמר הקנין באשה כשמתקדשת, אלא יש בזה התחייבות להנשא לו, ואם לבסוף לא יצאו הנשואין לפועל לא נשלם המקח, והמעוה חוזרות' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

'זהו מקום שנהגו להחזיר מחזירין קתני?' — יכול היה לתרץ שמחלוקתם אם קדושין לטיבועין ניתנו אם לאו, ונחלקו בסתם, כשאין מנהג מפורש לכאן או לכאן [אבל במנהג מפורש, לעולם יש ללכת אחריו, בין אם ננקוט קדושין לטיבועין ניתנו בין אם לאו] — אלא שאין נוח לו לפרש כן מפני משמעות הלשון, שלפירוש זה יצא ש'נהגו' ו'לא נהגו' של ר' נתן אינו כ'נהגו' ו'לא נהגו' של ר' יהודה הנשיא (רשב"א).

'ורבי יוסי מספקא ליה אי לטיבועין ניתנו אי לא, והלכך קדשה בעשרים נותן לה שלשים חצאין...' — כתבו התוספות (לעיל סב: ד"ה איתמר) שר' יוסי סבר כחכמים ולא כסומכוס, ובשאר ספקות נוקטים 'המוציא מחברו עליו הראיה' ולא 'חלוקו', אלא שיש מקומות שהיה נראה לחכמים לפסוק חלוקה (וע"ע בדבריהם להלן קסו. ד"ה אמר. וע' בפירוט רחב בתשב"ץ ח"ב רעב). ויש מי שכתב שר' יוסי לא אמר אלא כאשר היא באה להוציא מהבעל, שכיון שיש בידה שטר כתובה הרי היא קצת כמוחזקת [כשם שאומרים 'מיגו להוציא' לבעל השטר], אבל כשהוא המוציא, סובר ר' יוסי 'המוציא מחברו עליו הראיה'. ובזה מובן שבדוקא הוא שעזב ר' יוסי 'קדשה בככר' שדברו בו ר' מאיר ור' יהודה, שאז היא המוחזקת והוא המוציא, ודיבר על קדשה בעשרים ובשלשים — סכום שהוא פחות מכתובתה (50 שקלים), שהיא זאת הבאה לתבוע ממנו (חדושי ר' מאיר שמחה מדווינסק). והריטב"א כתב שר' יוסי סובר כסומכוס ש'ממון המוטל בספק חולקין'. (וראה באור דבריו, והבאת סימוכין לשיטה זו, בשו"ת אגרות משה חו"מ ח"א נה).